

VZNIK TRESTNĚ PRÁVNÍCH USTANOVENÍ ZEMSKÝCH ZŘÍZENÍ O PODDANSKÝCH VZPOURÁCH

ВОЗНИКНОВЕНИЕ УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ ПОСТАНОВЛЕНИЙ
ЗЕМСКИХ ЗРІЗЕНІ О ВОССТАНИЯХ КРЕПОСТНЫХ

DER URSPRUNG DER STRAFRECHTLICHEN BESTIMMUNGEN ÜBER DIE
AUFSTÄNDE DER UNTERTANEN IN DEN LANDESORDNUNGEN

KAREL MALÝ

Při zpracování dějin státu a práva v ČSR zůstalo až dosud téměř opominuté naše feudální trestní právo. Nejen že dosud nemáme žádný souhrnný marxistický pohled na vývoj a obsah českého feudálního trestního práva,¹⁾ ale nenalezneme jej ani u vědy buržoasní. A tak ještě dnes musíme bohužel souhlasit s názorem vysloveným v dvacátých letech tohoto století, že české trestní právo, zvláště zemské, je jednou z nejzanedbanějších částí naší právní historie.²⁾

Ze starších prací nacházíme velmi skoupé zpracování feudálního trestního práva s hlediska dnešních požadavků a potřeb již ovšem nevyhovující u JIREČKA a u K. JIČÍNSKÉHO,³⁾ z části i u Jos. SLAVÍČKA, který se pokusil o historický výklad základů rakouského trestního práva.⁴⁾

Dosud jediným, avšak pro svou kusost a neúplnost neuspokojivým, je pokus SOLNAŘŮV o rozbor theoretických základů českého feudálního trestního práva.⁵⁾ Určitý přínos znamenaly práce R. RAUSCHERA a MARKOVA.⁶⁾

¹⁾ Jediným marxistickým, přitom však kusým a spíše ukázkovým přehledem jsou některé kapitoly v thesích k učebnici V. Vaněčka *Krátké dějiny státu a práva ČSR*, Praha 1955; vznik trestního práva je naznačen v práci téhož autora *Počátky práva a státu v Československu*, Praha 1946.

²⁾ Srov. Rauscher, *Usmrcení člověka v českém právu zemském*, Bratislava 1929.

³⁾ Jireček, *Slovanské právo v Čechách a na Moravě* (I, 1863, zejména strany 168—178, II, 1864, zejména str. 249, 260).

Jičínský, *Vývin českého právnictví*, Praha 1862.

⁴⁾ Slavíček, *Úvod ve studium trestního práva*, Praha 1866.

⁵⁾ Solnař, *Ž dějin českého práva trestního*, Praha 1921.

⁶⁾ Rauscher, *Usmrcení člověka v českém právu zemském*, Bratislava 1929. *Trestné činy proti životu u OZZ a v Hrdilném řádu Josefa I. O krádeži a loupeži v českém právu zemském*, Bratislava 1929. Markov, *K dějinám českého práva trestního*, Bratislava 1933.

Zejména zůstává neprozkoumána ostatní velká oblast feudálního trestního práva, která zahrnuje látku, jež je pro celkový obraz a pro zhodnocení celkového vývoje státu a práva u nás podstatně důležitější. Jsou to trestné činy, které směřují přímo proti feudálnímu řádu, proti feudálům jako třídě, proti feudálnímu státu a jeho orgánům. Je jasné, proč ke zpracování tohoto úseku feudálního práva nemohla buržoasní věda přikročit a proč si všímala zvláště takových druhů deliktů, které se svou atraktivností přímo nabízely, na př. vražda, loupež a pod.

Nad to pak zůstala téměř nedotknuta důležitá oblast městského trestního práva; důležitá nejen proto, že se vztahovala na velké masy obyvatelstva feudálních měst, ale zvláště také proto, že v období absolutismu, kdy se stává městské právo subsidiárním v poměru k právu zemskému, je v 18. stol. rozšířena jeho platnost i pro poddané a řídí se jím proto naprostá většina obyvatel země. Zdaleka nemůže dnes už dostačit zastaralé a spíše populární zpracování městského trestního práva u Z. Wintra,⁷⁾ cenné jako sbírka materiálu.

* * *

Z této neprozkoumané problematiky dějin našeho trestního práva nás dnes především zajímají ty úseky, ve kterých se nejvíce projevovala třídní povaha feudálního práva jako ostrého nástroje, jehož vládnoucí třídy bezohledně používaly k upevňování a ochraně feudálního pořádku, k udržení své moci a nadvlády nad nevolníky.⁸⁾ Je nepochybné, že právě trestní právo se svým systémem krutých trestů a bezostyšného násilí se k tomu zvláště dobře hodilo.

Funkci ochrany a upevnění společenských feudálních vztahů plnilo také zemské trestní právo 15. — 16. stol. u nás, ve kterém nalézáme již poměrně rozvinutý systém trestných činů, které tak či onak směřují proti feudálnímu společenskému řádu, třídě feudálů a jejímu státnímu aparátu.

Již v prvním zákoníku zemského práva — Vladislavských zřízeních zemských z r. 1500, která jsou ovšem shrnutím dosavadního práva obyčejového, soudních nálezů a sněmovních usnesení, je stíháno každé

⁷⁾ Winter, *Kulturní obraz českých měst*, II, 1892, str. 773—833.

⁸⁾ Lenin, *Spisy* 29, str. 445, rus. vyd. IV.

jednání, které ohrožuje autoritu zemské vlády a jednotlivých úředníků,⁹⁾ feudálních soudů a řízení před nimi,¹⁰⁾ řadou předpisů je chráněno státní zřízení¹¹⁾ a měna.¹²⁾ Další redakce zemských zřízení dále rozšiřují okruh těchto trestných činů. Zvláště tak činí Zemská zřízení z r. 1549, která zavádějí v souladu s posílením královské moci mezi jiným i zvláštní ochranu majestátu.¹³⁾

Zákony však nebyly jedinou formou platného práva. Vedle nich existoval jako důležitý zdroj trestního práva i soudní nález. Vydání zákonů zemského práva totiž nejen že neodstranilo „svobodné nalézání práva“ na soudech, které umožňovalo co největší libovůli šlechtických soudců, ale ještě ji i výslovně potvrdilo.¹⁴⁾

Až do Obnovených zřízení zemských, která tuto praxi výslovně zakázala,¹⁵⁾ musíme mít tedy stále ještě při zkoumání feudálního trestního práva na zřeteli soudní praxi, která nejen uváděla právní normy v život, ale nadto je ještě i vytvářela.

Ať však již jde o normy feudálního trestního práva jakéhokoli druhu, ať vznikly tak či onak, všechny mají určité společné znaky: jako trestné činy jsou postižena taková jednání, která nebezpečným způsobem porušují důležité zájmy vládnoucí třídy. Tresty, které jsou ukládány, a jejich veřejný krutý výkon jsou nepokrytě nástrojem třídního útlaču a mají zastrášovat a terorizovat každého, kdo by se pokusil o útok na stávající společenský řád.¹⁶⁾

Z celého komplexu společenských vztahů, které byly feudálním právem chráněny, měli feudálové největší zájem na ochraně vlastnictví a to

⁹⁾ *Vladislavská zřízení zemská* (dále VZZ), čl. 416; AČ V., str. 194; čl. 241, str. 130; čl. 434, str. 208.

¹⁰⁾ Viz tamtéž, na př. čl. 251, str. 133; čl. 268, str. 138; čl. 429, str. 206; čl. 434, str. 207—208.

¹¹⁾ Viz tamtéž, na př. čl. 413, str. 193; čl. 155, str. 262; čl. 414, str. 194.

¹²⁾ Viz tamtéž, na př. čl. 430, str. 206; čl. 432, str. 207; čl. 466, str. 223.

¹³⁾ Viz *Zemská zřízení* (dále ZZ) 1549, čl. A 4-A9, C. i. b., t. IV. p. 1. sec. 1, str. 136—138; k tomu srov. B. Voborník, *Královská pravomoc v Čechách*, Bratislava 1931, zvl. str. 12.

¹⁴⁾ Viz VZZ v čl. 553, AČ V., str. 261; k tomu srov. R. Rauscher, *O nálezech zemského soudu českého XVI. stol.*, Sborník věd státních a právních, Praha 1933.

¹⁵⁾ *Obnovená zřízení zemská* (dále OZZ), čl. D XLIX.

¹⁶⁾ České zemské trestní právo trestá smrtí s dnešního hlediska celkem nepatrné delikty — tak na př. za stížnost na nejvyššího purkrabí je uložena ztráta hrdla — srov. *Výpis z desk zemských*, ruk. Univ. knih. XVII, A 23, fol. 15.

jak půdy, tak i nevolníků. Zemské trestní právo české stavovské monarchie poskytuje právní ochranu movitému i nemovitému vlastnictví feudálovu. Zatím co právní ochrana movitého majetku byla zajištěna zejména trestáním deliktů krádeže a loupeže,¹⁷⁾ musila ochrana nemovitého majetku, především základního výrobního prostředku — půdy, počítat s nejrůznějšími případy útoků, které mohly směřovat buď přímo na celý komplex pozemkového majetku feudála — jeho panství — a to s cílem uchvátit je, zmocnit se ho násilím jako celku¹⁸⁾ nebo zmocnit se jenom jeho určité části — na př. porušením hranic, mezí a pod.¹⁹⁾ Útok na vlastnictví feudálovo mohl být také veden nepřímou. Mohl směřovat proti poddaným vrchnosti, buď proti nim osobně nebo proti gruntům, na kterých seděli, a to tak, že se jiný feudál zmocnil nejen půdy a usedlosti, poddanými držené, případně jejich úrody, ale i jich samých jako žádoucí pracovní síly.²⁰⁾ Na věci při tom nic nemění skutečnost, že asi při takovém „výtržném“ zmocnění se poddaného nebylo jisté, zda patří postiženému feudálovi, či útočníku a často šlo zřejmě i o poddané zběhlé.

Je jasné, že i v tomto případě směřoval útok proti vrchnosti samé, i když nepřímou. Z jiných feudálových práv majetkového charakteru mohlo být ohroženo i jeho právo myslivosti.²¹⁾ Rušiteli pak mohli být nejen vlastní poddaní, nýbrž i jiný feudál.²²⁾

Většina těchto činů byla ve VZZ zahrnuta pod široký pojem „pychu“, pod který pak spadalo takové jednání, kterým byl vlastník rušen ve svém právu věc (zejména lesy, louky, role = „dědiny“, řeky, potoky) užívat, nebo jímž byla způsobena vlastníku věci škoda. Další jiná jednání pod

¹⁷⁾ Srov. R. Rauscher, *O krádeži a loupeži v českém právu zemském*.

¹⁸⁾ Viz čl. 408 VZZ, AČ. V., str. 185—186.

¹⁹⁾ Srov. na př. čl. 393 VZZ, tamtéž, str. 179.

²⁰⁾ K tomu srov. nález komorního soudu z r. 1510, AČ. XIII., str. 465, č. 1784. Pro polovinu 16. století srov. na př. ruk. Univ. knih. XVII, D 1, pod. lit. Q 18, nález zemského soudu z r. 1557: „... Tu kdež sú oni bratři témuž člověku jeho Pavlovi vložili se v dvůr na kterémž sedí týž Pavel jeho... tak že sou se dali v užívání dědin, vobilí z gruntův jeho brali a voziti pryč dali, pšenice, žita, voves sežaté a sklizené sobě pobrali a k užitku odvoziti dali...“

Tamtéž srov. pod lit. O 29b, nález zemského soudu z r. 1553: „... Vedle toho obesláni, kteréž se stalo od Vilíma z Valdštejna na Křištofa Jandorfora z Jandorfu, vyslavši Jangenhanza, strýce svého, s jinými lidmi svými na gruntu téhož Viléma, z týchž gruntův člověka sou vzali, toho tak vejtržně učiniti nemaje.“

²¹⁾ Srov. čl. 531, 533, 534 VZZ.

²²⁾ Srov. čl. 445, VZZ, AČ. V., str. 215.

týž pojem spadající mohla pak spočívat v zatopení gruntu nebo louky rybníkem, v „přesekání lesů“ a ve zmocnění se cizího poddaného nebo poddanských gruntů.²³⁾

Zdalo by se, že takováto pojmová šíře „pychu“ bude již konečná. Avšak ve VZZ nacházíme ještě další jednání, která byla za „pych“ pokládána nebo jako „pych“ trestána. Tak na př. i svévolné porušení práv spoluvlastníka, resp. ohrožení pokojného výkonu držby poddaných jednoho z feudálních spoluvlastníků poddanské obce, je trestáno jako „pych“;²⁴⁾ „pychem“ je nazýváno i svévolné odepření vydat (proti zaplacení škody) „zajmutou“ věc — dobytek při svévolném zájmu.²⁵⁾

Tato pojmová šíře „pychu“ byla v ZZ r. 1549 zúžena, a to tak, že určité druhy jednání byly podřazeny pod trestný čin označovaný jako „výtržnost“.²⁶⁾ Důvody tohoto zajímavého opatření, jež je důkazem dalšího pokroku v rozvoji právního myšlení, by zasluhovaly podrobnějšího objasnění. V podstatě pod pojmem „pychu“ zůstal delikt rušení práva myslivosti, práv spoluvlastníka a nevydání „zajmutého“ dobytka.²⁷⁾

Sám pojem „výtržnosti“ zahrnoval vedle majetkových deliktů i delikty proti osobě a zdraví člověka — poranění, i pouhý úmysl nebo pokus poranit nebo zabít. Z majetkových deliktů pak obsahuje „výtržnost“ způsobení škody na cizích pozemcích,²⁸⁾ dále pak podobně jako ve VZZ rušení vlastníka věci v jeho právu věc užívat, kromě ovšem onoho nejhrubšího případu rušení držby — odnětí vlastnictví vůbec, jež jak ve VZZ tak ve ZZ r. 1549 je zahrnut pod pojmem „moci“, což výslovně i čl. Q 20 zdůrazňuje. Pokud se týče rozdílu mezi delikty krádeže a loupeže na straně jedné a „výtržnosti“ a „pychu“ na straně druhé, stěží bychom mohli souhlasit s názorem, že základní rozdíl spočívá v tom, „... že při výtržnosti a pychu zlý úmysl pachatelův směřoval k vykonání škody, třeba by mohla vzniknouti i tím, že pachatel odňal věci movité na cizí nemovitosti se nalézající“.²⁹⁾ Způsobení škody nebylo

²³⁾ Viz čl. 444 VZZ, tamtéž, str. 213.

²⁴⁾ Viz čl. 447 VZZ, tamtéž, str. 215—216.

²⁵⁾ Viz čl. 477 VZZ, tamtéž, str. 230—231.

²⁶⁾ Srov. čl. C 17, Q 12, zvláště pak články Q 14—20, ZZ 1549, C. i b., t. IV., p. I., s. I, str. 323—324.

²⁷⁾ Srov. čl. Q 21—23, ZZ 1549, tamtéž, str. 325—327.

²⁸⁾ čl. Q 14, tamtéž, str. 323.

²⁹⁾ Rauscher, *O krádeži a loupeži*, Bratislava 1929, str. 16.

samoúčelné, ba spíše jen výsledkem úmyslu pachatele obohatit se, čímž se pak naprosto pojmy výtržnosti a krádeže od sebe neliší. To nám jasně dokazují uvedené příklady z pramenů. Jestliže se jeden feudál zmocnil statku, úrody poddaného feudála jiného, pak především jen z důvodu obohacení. Následek — způsobená škoda — nesmí být zaměňována za příčinu. Domnívám se však, že přesto „výtržnost“ jako majetkový delikt je rozdílná od krádeže či loupeže. Rozdíl spočívá pravděpodobně v tom, že rušení výkonu držby, tak jak je zprvu „pych“ a později i „výtržnost“ obsahovaly, nebylo možno zahrnout pod pojem krádeže či loupeže, od kterých se lišilo: od krádeže nepochybně násilným charakterem, od loupeže pak asi tím, že při „pychu“ nebo „výtržnosti“ byly převážně napadány výrobní prostředky, ať už základní či jiné — jako na př. tažná síla, od pojmu moci pak, které se svým násilným porušením práv vlastníka nejvíce podobalo, se lišilo především menší intenzitou nebezpečnosti. Proto bylo nutno označit ono jednání spočívající v rušení držby jako trestný čin odlišný. Nelze přitom opomenout ani důležitou skutečnost, že na rozdíl od krádeže a loupeže byli hlavními pachateli majetkových deliktů, zahrnutých pod „pych“ či „výtržnost“, feudálové sami (kromě porušení práva myslivosti — viz výše).

Mimo tuto pojmovou oblast majetkového deliktu, který směřuje proti feudálovu vlastnictví jako výrobnímu prostředku, nacházíme ještě další, který spočíval podle dnešní terminologie v podvodu, a jehož pachatel byl ve feudální právní terminologii označován jako „falešník“. Jednalo se o takové jednání, jímž pachatel zcizil majetkovým převodem uskutečněným vkladem v zemské desky majetek, ke kterému neměl vlastnické právo.³⁰⁾

Několikrát jsme již zdůraznili třídní zaměření ochrany, kterou poskytovalo právo feudálovu vlastnictví. Nelze však chápat věc vulgárně tak, jakoby snad jediným postižitelným pachatelem byli jen poddaní. Stejně ohrožení zájmů feudálního vlastníka znamenalo i jednání příslušníka vládnoucí třídy, bylo-li namířeno proti vlastnictví, právě tak jako zájmy vládnoucí třídy jako celku ohrožovalo jednání jejich jednotlivých příslušníků, jež bylo tak či onak nebezpečným feudálnímu státu. V zájmu zachování feudálního pořádku bylo třeba trestat takovéto nebezpečné excesy jednotlivých feudálů. Jinou otázkou je ovšem skutečnost, že

³⁰⁾ Viz čl. 439 VZZ, AČ. V., str. 210.

existovaly rozdíly v závažnosti uložených trestů a v jejich faktickém výkonu, a to nejen mezi feudály a poddanými, nýbrž i mezi šlechtou vyšší a nižší, šlechtou a měšťany.

* * *

Avšak trestně právní ochrana majetku feudála, přes svou důkladnost a šíři, se stává naprosto nedostatečnou tehdy, když útok na feudální vlastnictví je proveden revolučním způsobem — poddanskou vzpourou. Vznikají proto nové právní předpisy, které jsou otevřeně namířeny proti poddaným a mají pomáhat při likvidaci jejich třídního boje proti vykořisťovatelům. Počátky tohoto zákonodárství nalézáme v době pohusitské, v období stavovské monarchie, na konci 15. století. Jeho vznik a vývoj byl podmíněn husitským revolučním hnutím, které zvláště silně otráslu jedním z nejzákladnějších a nejchoulostivějších úseků společenských vztahů — vztahy mezi poddanými a vrchností.

Šlechta ve snaze udržet si stálý a zprvu v době po husitských válkách i hlavní zdroj zisků, poddanské platy a pracovní síly, žádá o vydání uprchlých poddaných a pokouší se zabránit jejich odchodu z gruntů, neboť tak jak tyto pustly a zůstávaly neosídleny, mizely zároveň i důchody feudálů, neboť jejich zajištění bylo konec konců hlavním posláním selských hospodářství.³¹⁾

Počet sněmovních usnesení o zběhlých poddaných a jejich stále se zostřující ráz nás neponechávají na pochybách, že tuto tendenci šlechty nelze redukovat na pouhou snahu o zabezpečení stálého zdroje příjmů a pracovních sil ohrožených v důsledku husitského hnutí. K tomuto momentu, nepochybně hlavnímu, přistupuje zřejmě ještě stále se stupňující vykořisťování poddaných, které má za následek růst jejich třídního odporu, jehož pasivním projevem je právě zbíhání. Tento vývoj dosáhl v 15. stol. svého vrcholu v r. 1497, kdy dochází dvěma výpověďmi krále Vladislava II. k přesné právní úpravě vydávání poddaných, kteří zběhli před r. 1479, a kdy je zároveň zakázáno jejich přijímání do měst bez výhostního listu.³²⁾

Šlechtě, získavší i když jen formálně tento zákonný předpis, k jakému její snahy od porážky husitství směřovaly, není dopráno, aby se těšila ze

³¹⁾ Srov. Lenin, *Spisy* 3, str. 158, IV. rus. vyd.

³²⁾ Viz AČ. V., str. 471, 481; k tomu srov. Krofta, *Dějiny selského stavu*, Praha 1919, str. 100—102.

svého vítězství. Neboť v těsné souvislosti s tím, jak vládnoucí třída dovršuje zákonodárnými akty osobní znevolení poddaných, přerůstá zároveň forma pasivního odporu těchto ve formu aktivního boje — v selské povstání.³³⁾

Jako výsledek zákonitého procesu se nám pak jeví skutečnost, že šlechta k ochraně samotných kořenů existence feudálního řádu — svého panství nad poddanými a svého vlastnictví k půdě — používá i feudálního trestního práva a vytváří si v podobě zákonů proti selským povstáním právní platformu k potlačování jakéhokoli projevu třídního odporu vykořisťovaných. A tak když se na samém konci 15. stol. objevil zcela nový druh ohrožení feudálního vlastnictví, který dosud české zemské právo neznalo a který se podstatně lišil od majetkových deliktů, jež jsme již dříve poznali, a kdy v důsledku selského povstání byl feudál násilím zbaven vlastnictví, vytvořila soudní praxe novou právní normu,³⁴⁾ sou-

³³⁾ Srov. na př. Všehrd, *Knihy devatery*, IV, 4, 16: „... Z kteréhožto bezpravie prvé v zemi neslýchaného mnoho zlého přicházie, tak že lidé, takového obtieženie nového a nemilostivého snášeti nemohúce, někdy z gruntův svých statky své opustiece, utiekajú a utekúce v zlodějstvie, v mordy, žhářstvie a v jiná zločinstva se dávajú, a země tudy pustne a drahota skrze to a hlad v zemi přicházie, zlodějstva a mordové se rozmáhajú. Jiní tímž obtieženiem prinuceni jsúce proti svým pánom se zdviáhajú a hory vojensky osazuji, dvory, dědiny, statky, ženy i děti své opustiece. Jakož se nedávno na Moravě stalo, že Zábřežští pro obtieženie a roboty nezvyklé a nepovinné proti pánu svému jsú se pozdvihli a pána jsú porazili, zranili, zbili a skoro i zabili, tak že jest vždy od toho zbitie nevstáváje umfel. A nynie v Čechách, jakož se slyší, v kraji Prachenském při svatě Margretě lidé zápisní nebo královští některých vesnic, robot nezvyklých prvé a obtieženie znovu vymyšlených sněsti nemohúce, všickni jsú se zdvihli, vrch vojensky osadili, a co z toho vyjde a k jakému to konci bude přivedeno, kto věděti móż?...“ K tomu srov. Palacký, *Dějiny*, díl V., částka 1., Praha 1865, str. 390 a n.; Krofta, cit. dílo, str. 161 a n.

³⁴⁾ Tato norma vznikla jako obecný nález zemského soudu nad rytířem Daliborem z Kozojed r. 1497. Z několika málo pramenů, které nám podávají zprávu o událostech, jež vedly k odsouzení Dalibora (*Reliquiae tabularum terrae* II, str. 494 a 498; AČ. V., str. 194 a str. 514; Všehrd, *Knihy devatery*, IV, 4, 16; konečný nález zemského soudu z r. 1498 otištěný Palackým v *Dějínách*, vyd. 1856, V. č. 1, str. 392) vidíme, že 13. července 1496 se vzbouřili poddaní proti své vrchnosti Adamovi z Ploskovic, oblehli jej v tvrzi Ploskovice, tvrz dobyli a na Adamovi vynutili propuštění z poddanství spolu se závazkem, že je nebude proto pronásledovat. Po propuštění takto vynuceném se poddaní dobrovolně poddali Daliborovi, který přijal je i statek — panství Adamovo — Ploskovice ve svou moc a ochranu. Domněnka Hájkova (*Kronika česká*, list CCCCLVIII), že snad vzpoura vypukla pod návodem Daliborovým, je asi nesprávná. Kdyby byl skutečně podněcoval sedláky ke vzpouře, pak by tuto okolnost, Daliborovi zvláště

časníky označovanou jako „Daliborův nález.“³⁵⁾ Tento nález se pak stal podkladem zásadního usnesení přešpurského sněmu roku 1499 a odtud byl převzat jako jeden z nejdůležitějších právních předpisů do VZZ.³⁶⁾

Důležitost uvedeného soudního nálezu pro šlechtu je potvrzována i jeho umístěním ve VZZ, systematicky neuspořádaných, ve kterých jen zřídka nalézáme stopy zvláštního úmyslu kodifikátorů, což právě platí především o skupině čtyř článků (413—416), jež obklopují čl. 415. Všechny čtyři mají jedno společné: chrání nejdůležitější zájmy feudálů. Článek 413 zakotvuje zásadu volitelnosti českého krále, tedy jeden ze základních principů stavovského státu; čl. 414 stanoví povinnost stavů hájit stát před nepřátelským útokem; čl. 416 zakazuje útoky proti představitelům vládnoucí třídy pomocí letáků.

Dalším dokladem pro naše tvrzení je nepochybně i skutečnost, že čl. 415 stanoví obligatorně trest smrti. Důležitost tohoto zjištění je podtržena i tím, že VZZ obvykle trest výslovně neuvádějí a stanoví ho neurčitě, na př. formulí „... vedle zdanie panuov a vládyk z plného soudu...“.³⁷⁾ Jen v některých případech, kdy jde o trestné činy zvláště nebezpečné pro feudály, je trest výslovně stanoven.³⁸⁾

přitěžující, jistě neopomněl Adam zdůraznit v soudním řízení. Když byla vzpoura potlačena a Adam zproštěn svého závazku, žaloval tento Dalibora na zemském soudě že „... statek jeho, kterýž jemu od jeho lidí mocí vzat, tvrz Ploskvice, k sobě přijal v této mírné a pokojné zemi proti řádu a právu...“. Dalibor byl odsouzen k ztrátě hrdla a popraven (Hájek, tamtéž). K tomu srov. Palacký, cit. dílo, str. 392 a n., Tomek *Děje města Prahy*. X, str. 140—142; jinak viz literaturu uvedenou Ziebertem v *Bibliografii*, díl. III., str. 197, pod heslem „Dalibor z Kozojed“, č. 4332—4348.

³⁵⁾ Doklad o tom nalézáme v dopise Mik. Šlika českému sněmu z 26. září 1505: „... I račte VMt věděti, že jest ten Mathes Hisrle opovrhl řád a právo a z něho se vyvedl a dílu mého na zámku Lokti s svými pomocníky zrádně a nepravě dobýval, neohradivše on ani jeho pomocníci své cti proti mě. JVMi muože znáti, že takový člověk žádného práva užívati nemá; než tu víru k VMti mám, jakožto ku panuom spravedlivým, že se ráčíte k němu jmíti podlé pokuty a nálezu Daliborova...“ AČ. VI., str. 311—312.

³⁶⁾ VZZ čl. 415. Nalezli za právo: když by se lidé poddaní kterému pánu svému zprotili, a statek jeho jemu odňali, a kdož by koli ty lidi vuobranu přijal a statek tak odjatý k sobě přijal a jej sobě osoboval, věda o tom; takový by učinil nešlechetně, nepravě, proti právu a proti Králi JMsti; hrdlo propadl jest, a statek tak ten odjatý má zase tomu navrácen býti komuž jest byl odjat. Jakož nález o tom v prvních Václava Hyndráka E. 5/ = 1497, AČ. V., str. 194.

³⁷⁾ VZZ čl. 425. AČ. V., str. 206.

³⁸⁾ Tamtéž, na př. čl. 413, 416, 417, 431, 434; srovn. též Solnař, cit. dílo.

Uvedený článek 415 VZZ má tedy všechny znaky majetkového deliktu, ovšem deliktu zvláštním způsobem kvalifikovaného. V nejširším slova smyslu můžeme říci, že chrání společenské feudální vztahy: z těchto pak bezprostředně je jako individuální objekt útoku chráněno feudální vlastnictví. Text článku v podstatě mluví o dvou různých způsobech jeho ohrožení: feudál může být zbaven vlastnictví v důsledku vzpoury poddaných, „když by se lidé poddaní, kterému pánu svému zprotivili a statek jeho jemu odňali...“, a další pak útok spočívá ve zmocnění se statku: „... a statek tak odjatý k sobě přijal a jej sobě osoboval.“ Tento druhý případ též zahrnuje obranu vzbouřených poddaných.

Přestože však v textu jsou tyto dva odlišné útoky uvedeny, je jen druhý způsob útoku výslovně postižen a prohlášen za trestný čin: „... takový by učinil nešlechtně, nepravě, proti právu a proti Králi JMsti...“, zatím co trestání „zprotivení“ sedláků bylo ve feudální praxi nepochybné.

Při tom je charakteristické, že jednání vzbouřenců není považováno se strany feudálů za delikt majetkový, což je ostatně i v souladu s právním vědomím poddaných, neboť považují půdu, na které sedí, za svou vlastní. S jejich hlediska se pak nestalo nic protiprávního, jestliže po vynuceném propuštění z poddanství se zase dobrovolně poddali — rozumí se i se svým majetkem a půdou, kterou drželi, feudálovi jinému. Toto jednání poddaných se ovšem nepochybně vymykalo všem právním představám feudálních soudců, kteří pro jeho označení našli termín „zprotivení“ — vzpoury. Naopak zase jednání toho, kdož by se za důležité podmínky úmyslu, obsažené ve slovech „... věda o tom...“³⁹⁾ zmocnil vlastnictví, jež bylo takto feudálovi odebráno, musilo být deliktem majetkovým.

Jako majetkový delikt se nejvíce přibližuje „Daliborův nález“ jinému případu již dříve vzpomenutého trestného útoku na majetek feudála, který je ve VZZ v čl. 408, nadepsaném „O cti ztracenie“ uveden jako první: „Kdož by komu statek bral v odpovědi nebo bez odpovědi, mocí a násilím, když práva jdú.“⁴⁰⁾ I tento druh jednání znamenal násilné rušení držby nemovitosti, jak o tom svědčí nejen latinský překlad DOUBRAVSKÉHO,⁴¹⁾ nýbrž i terminologická shoda s článkem 415. V obou případech je jako předmět útoku označován „statek“, při čemž není pochyb

³⁹⁾ Srov. Solnař, cit. dílo.

⁴⁰⁾ AČ. V., str. 185—186, srov. též sněmovní usnesení z r. 1499, tamtéž, str. 510.

⁴¹⁾ Srov. též Rauscher, cit. dílo.

o tom, že tento termín označuje feudální nemovitý majetek — panství. Zatím co však v „Daliborově nález“ využívá pachatel vědomě revoluční akce poddaných a poskytuje jim ochranu, nesahá jednání uvedené v čl. 408 za rámec trestné činnosti, jakou byla na př. krádež a loupež, i když je asi podstatně pro feudální společnost nebezpečnější.

Text zákona neurčuje společenské postavení pachatele, ale je zřejmé, že zákonodárci měli na mysli především šlechtice. A to nejen vzhledem k tomu, že jednání poddaných je v textu odděleno od jednání, jímž někdo „přijal“ nebo „osoboval“ si nějaký šlechtický statek, ale především vzhledem k historickému vzniku ustanovení. Ostatně nám dává za pravdu i další historický vývoj čl. 415 VZZ.

Již výše jsme podotkli, že obligatorním trestem byl trest smrti, prostá ztráta hrdla.⁴²⁾ Odcizený statek měl být vrácen původnímu vlastníku.

* * *

Zařazení t. zv. „Daliborova nález“ do VZZ bylo jen slabou předzvěstí jeho dalšího vývoje od kasuistické normy k abstraktní, od pouhého majetkového, i když kvalifikovaného, deliktu k trestání jakéhokoli jednání, které by mohlo ohrozit buď panství feudálů nad poddanými, nebo jejich vlastnictví, nebo oboje najednou. Tento vývoj můžeme sledovat až do r. 1627, do vydání Obnovených zřízení zemských.

Ze všech předbělohorských redakcí zemských zřízení chybí zmíněné ustanovení pouze v ZZ z r. 1530. Z toho ovšem nemůžeme vyvozovat zmírňující třídního boje poddaných u nás. Je spíše pravděpodobné, že článek nebyl zařazen do Zemských zřízení jen z technických důvodů, neboť celá kodifikace je neúplná, nehotová a celá řada předpisů do ní nebyla pojata.⁴³⁾

Následující redakce ZZ z r. 1549 však již opět původní článek 415 VZZ obsahuje (pod označením V 1), i když v značně rozšířené podobě.⁴⁴⁾

⁴²⁾ Kvalifikovaný trest smrti byl obvykle v zákoně přímo uveden. Srov. na př. čl. 416 VZZ, AČ. V., str. 194, který stanoví trest smrti čtvrcením.

⁴³⁾ Vysvětluje to doložka v závěru ZZ z r. 1530, viz C. i. b., t. IV., p. I, sec. 1, str. 90.

⁴⁴⁾ Tamtéž ZZ 1549 čl. V 1: „Když by se lidé poddaní pánu svému zprotivili a statek jemu jeho odjali v mírné a pokojné zemi buďto ti lidé dědiční, neb zápisní, a zástavní, by pak jemu statku neodjali, než jakž koli se proti pánu svému vzdvihli, chtějíce jemu škodu nebo něco zle učiniti: Takoví aby byli podle jich zasloužení (jak by uznáno bylo) skutečně trestáni, i s tím, kdož by jim k tomu radil a při od nich vedl. A kdož by koli ty lidi v obranu přijal a k nim přistoupil a je

V témže rozsahu a znění pak nalézáme článek i v poslední předbělohorské redakci zemských zřízení z r. 1564 pod označením K LII.⁴⁵⁾

Ze starého textu nebylo vypuštěno ani slovo kromě nyní již nepodstatného odkazu na desky, odkud byl nález vytažen. Důsledné označování pramenů, jež mělo r. 1500 pomoci šlechtě ve snaze o přijetí zákoníka, neboť dodávalo VZZ ráz pouhého shrnutí starého práva,⁴⁶⁾ bylo již nyní zbytečné. Přesto však obsah byl podstatně změněn, dosah ustanovení rozšířen a norma dostává abstraktní ráz.

Čl. V 1 již postihuje trestem dva druhy jednání — jednak „zprotivení se“ vrchnosti nebo jiné „vyzdvižení“ a jednak přijetí vzbouřenců v obranu (i vojenskou) nebo zmocnění se vyvlastněného majetku.

V prvním případě je nutno rozlišovat mezi termínem „zprotivení“ a „vyzdvižení“. V terminologii čl. V 1 znamená „zprotivení“ vzpouru poddaných, jež má za následek zbavení feudála vlastnictví, a je tedy nepochybně nebezpečnější než „vyzdvižení“, které má za následek pouze způsobení škody nebo jiných nepříjemností — „... škodu nebo zle“, přičemž těmito nepříjemnostmi může pak být i pouhá stížnost proti vrchnosti, která by jí způsobila zbytečná vydání a pod. Tento druhý případ jednání zřejmě při své menší intenzitě nejde většinou nad rámec právního uplatnění poddanských stížností, pokud ovšem nejde o t. zv. škodu, pravděpodobně majetkovou újmu, v textu nevysvětlenou. Ovšem již i poněkud ostřejší domáhání se svých práv, třebaže nedosahuje charakteru povstání, bylo již považováno za zprotivení. Tak na př. známý odpor Chodů proti zástavní vrchnosti Švamberků,⁴⁷⁾ který spočíval „ve vložení se v lesy“, v tom, že chtěli odejmout vrchnostenskému služebníku zbraň a že sám jejich pán Petr ze Švamberka se cítil ohrožen na životě, byl rozsudkem komorního soudu z 23. X. 1564 prohlášen za protivení: „... z těch příčin JMst arciknížecí na místě JMsti císařské pro takové jich Chodů nenáležitě předsevzetí a zúmyslné pánu jich proti zřízení zemskému se zprotivení... tyto osoby... v kázeň a trestání JMsti císařské

zastával, nebo pomáhal, nebo s nimi vojensky proti pánům jich táhl, anebo jaký toho původ byl, anebo statek odjatý aby k sobě přijal a jej sobě osoboval (věda o tom): ten a takový by učinil nešlechtně a nepravě proti své cti, proti právu, a proti králi JMti hrdlo propadl jest; a statek ten zase odjatý má navrácen býti tomu, komuž byl odjat.“

⁴⁵⁾ Tamtéž, ZZ 1564, čl. K LII.

⁴⁶⁾ Srov. Veselý, *Zústání prešpurské*, Praha, 1935, str. 32.

⁴⁷⁾ Srov. Roubík, *Zápas Chodů za svobodu*, Praha 1931, str. 51—115.

bráti... ráčí... A to pod skutečným trestáním.“⁴⁸⁾ Jak vidíme, i když se soudní výrok přímo na ustanovení čl. V 1, resp. K LII neodvolává, přece používá jejich terminologie.

Vedle přímého pachatele stihá čl. V 1 i návodce, t. j. toho, kdo by poddaným radil a ve sporu s vrchností je zastupoval — „při od nich vedl“. Při čemž vedení pře poddaných kvalifikovala soudní praxe jako zastávání se poddaných proti vrchnosti, kteréžto jednání je zahrnuto v druhé definici útoku na feudálový zájem, spočívající buď v obraně, účastenství, zastávání, pomoci nebo vojenském tažení proti vrchnosti, nebo ve zbavení feudála jeho vlastnictví. Tato skutečnost je zvláště zajímavá. Poddaný totiž tak ztráceli jakoukoli možnost získat profesionálního obhájce — řečníka, došlo-li ke sporu s vlastní vrchností. Bránil tomu nejen systém řečníků, kteří byli najímání bohatými feudály a museli chtěj nechtěj hájit pře jen s jejich souhlasem, jak o tom v jiné souvislosti výmluvně svědčí dokument ze čtyřicátých let 16. stol.⁴⁹⁾ a jak to názorně ukazuje výše vzpomenutá historie chodského sporu se Švamberky,⁵⁰⁾ ale feudální právo stíhalo dokonce řečníka, který by vzal na sebe zastupování poddaných proti vrchnosti, a to dokonce i v případě, kdy nebylo předem známo, zda se jedná skutečně o jejich vlastní vrchnost. Zajímavý doklad o tom nalézáme v rozhodnutí zemského soudu z r. 1549, kdy byl veden spor mezi měšťkou a šlechticem o poddanství. Když měšťka spor prohrála, byl její obhájce potrestán za zastávání se poddaných proti vrchnosti s odvoláním na zemská zřízení.⁵¹⁾

Vzbouření nebo jiného útoku proti vrchnosti kvalifikovaného v první části čl. V 1 se přirozeně mohli dopustiti poddaní jen proti své vlastní

⁴⁸⁾ Státní ústřední archiv (býv. archiv min. vnitra), v C 77 ad 12. 6. 1571.

⁴⁹⁾ Srov. „Přátelské snešení českých stavů r. 1547“ — Sixt z Ottersdorfu, ruk. Univ. knih., XVII b 1 fol. 126, otiskl též Tieftrunk, *Odpor stavů českých*, Praha 1872, v příloze.

⁵⁰⁾ Srov. Roubík, cit. dílo, str. 11.

⁵¹⁾ Srov. ruk. knih. Nár. musea (nyní Státní ústřední archiv) č. 181 — Nálezové zemského soudu — mezi Apolenou šenkýřkou a Zikmundem Chlumčanským z r. 1549 „... a poněvadž zřízení zemské to v sobě zavírá, že žádný poddaných lidí proti pánu jich fedrovati nemá a on Havel Šamsa toho jest se dopustil, i ji fedroval, a za ni pro škody uručil: z té příčiny, aby týž Havel Šamsa hned svou čest a víru nejvyššímu purkrabí pražskému slíbil a na Černou věž se postavil a odtud nevycházel ani pod žádným způsobem vymyšleným nevynikal...“ Srov. též ruk. Stát. ústř. archivu č. 190 pod heslem „Prokurátor pro fedrování lidí proti pánu do kázně vzat“.

Srov. též ruk. Univ. knih. XVII D 1, *Nálezové zemského soudu*, lit. F 29 b.

vrchnosti, ať již tato byla vlastníkem panství (poddaní „dědiční“), nebo jí bylo panství zastaveno (poddaní „zástavní“, případně byla-li zástava pojištěna zápisem do zemských desk, poddaní „zápisní“). Návodcem, pomocníkem, zastáncem či tím, kdož by si statek vrchnosti odjaty „osoboval“, pak mohl být kdokoli.

Zvláštní pozornost ještě si zaslouží skutečnost, že trest není v prvním případě obligatorně stanoven a že právě formulace „podle zasloužení jak by uznáno bylo“, v českém trestním právu tak oblíbená, otevírá dokořán dveře třídnímu zášti feudálních soudců. Tuto libovůli si ovšem nemůžeme představovat v podobě masového trestání poddaných smrtí.

To nemohla šlechta potřebovat a snad i proto nemohla trest smrti striktně stanovit. A to nejen snad z obavy před možností, že by přílišné represálie rozdmýchaly ještě více třídní boj, nýbrž spíše z prosté ekonomické úvahy, že sedláky potřebují především k zajištění svých zisků. S tohoto hlediska je neobyčejně výmluvná úvaha uherské šlechty, která po porážce Dožova povstání přikračuje ke krutým opatřením proti povstalcům.⁵²⁾ Podobné pojetí jistě nebylo cizí ani české šlechtě. Proto také naopak obligatorní stanovení trestu v případě druhém, kdy šlo o trestní činnost individuální, nečinilo zase žádné obtíže.

* * *

Vývoj zkoumané právní normy však nebyl skončen v 16. stol. V absolutistickém zákoníku Ferdinanda II., v Obnovených zřízeních zemských, znovu figuruje s menšími změnami ono ustanovení proti poddaným, jak jsme je poznali již v 16. stol.⁵³⁾

⁵²⁾ Usnesení uherského sněmu z r. 1514: „Quamquam omnes rustici, qui adversus dominos eorum naturales insurrexerunt, tanquam proditores, capitali poena essent plectendi: ne tamen tanti sanguinis effusio adhuc sequatur, et omnis rusticitas (sine qua nobilitas parum valet) deleatur...“ (Podtrženo mnou. K. M.) *Corpus iuris hungarici*, 1899, Markus D., str. 712.

⁵³⁾ *Obnovená zřízení zemská* r. 1627 vyd. Jirečkovo, Praha 1888, str. 524:

„O zprotivilých lidech poddaných.

S XIII. Kteří by se lidé poddaní, buďto dědiční, zástavní neb zápisní, pánu svému, chtějíce jemu něco zlého aneb jakoužkoli škodu učiniti, pozdvihli a zprotivili, a nadto všecken statek jemu odňali anebo zloupili a vyplundrovali: takoví podle zasloužení a provinění svého i s těmi, kteří by jim skutkem a radou k tomu nápomocni byli a s nimi srozumění měli, anebo věci jejich se ujali, skutečně trestání býti mají. Také jestliže by

Vládnoucí třídě, tak jak se feudalismus ve svém posledním období blíží zániku, je vítaný každý prostředek, kterým by mohla oddálit nadcházející konec svého panství. Jedním z takových prostředků, ne nepatrným, je pochopitelně i právo a v jeho oblasti vše, co je co nejbežprostředněji namířeno proti třídě vykořisťovaných a co nejvíce slouží třídě vykořisťovatelů. Tu pak je nám jasné, proč byl článek zařazen do OZZ. Vládnoucí třídou zůstala šlechta a změnila se jen forma vlády: stavovská monarchie byla vystřídána absolutismem, feudalismus však trval dále a základní zájmy vládnoucí třídy jsou vcelku totožné.

Obsah článku S XIII OZZ se proti dřívější době nezměnil. Zvýšila se však intenzita ochrany poskytovaná vlastnictví feudála a jeho panství nad poddanými, což bezprostředně souvisí s tím, že znevolňování dosáhlo právě za absolutismu svého vrcholu. Podobně jako v předcházejícím znění i OZZ podržují tradiční rozdělení obsahu na dvě části, z nichž první zahrnuje delikt selského povstání a druhá pak postihuje jiné trestné jednání namířené proti vrchnosti a spočívající v podpoře vzbouřenců a zmocnění se šlechtického statku — panství.

První druh jednání byl proti předcházející době rozšířen tím, že je kvalifikován další možný útok proti feudálnímu vlastnictví: „plundrování“ — zpusťování — drancování a „loupení“ statku. Zřejmě se při tom vycházelo z představy, že tyto majetkové delikty jsou nerozlučně spojeny se vzpourou — „zprotivením“ nebo „podzdvížením“, a že jen v tomto spojení je takové jednání postiženo čl. S XIII.⁵⁴⁾ V tomto rozšíření pak,

kdo takové poddané v ochranu přijal, k nim přistoupil a je zastával a posazoval, nebo s nimi poddanými vojensky proti pánům jich táhl, a buďto tím a takovým neb jiným způsobem jim k pozdvížení pomáhal a původcem byl, anebo statek pánu odjatý sobě přijal a jej sobě osoboval: ten Nám nebo budaucím králům a dědicům tohoto království statek svůj i hrdlo propadne. Však aby se předně z statku a jmění jeho, na čem by to koli záleželo, k tomu, jenž tak zlaupen a obrán jest, škody a autraty učiněné podle slušnosti nahradili, jako i nápodobně statek ten odňatý jemu, nebo po smrti dědicům a budoucím jeho zaste postaupen a navrácen byl.“ Podobně i *Obnovená zřízení zemská markrabství Moravského* z r. 1628, C. i. b., t. V, p. 3, str. 419, má čl. 597, jehož německý text je obsahově totožný s čl. S XIII. Český překlad obou článků se poněkud liší, neboť moravský překladatel se věrněji držel německého originálu — nadpis článku v českém OZZ, který zní v originále: „Von Widerwärtigen und Rebellischen Unterthanen“ je přeložen v čl. S XIII „O zprotivilých lidech poddaných“, zatím co čl. 597 moravských zřízení zní přesněji „O protivných a rebelujících poddaných“.

⁵⁴⁾ O tom svědčí zejména slova „... a nadto...“.

jak se domnívám, je právem možno vidět zřetelné zostření vůči poddaným, zostření, které zřejmě bylo vyvoláno obavou z revolučnosti selských mas. Obligatorní trest stejně jako dříve není stanoven a je ponechána stará formulace, kterou nezužuje ani požadavek, aby pachatel byl trestán nejen podle „zasloužení“, nýbrž i „provinění“.

V druhém případě trestné činnosti pak z jeho abstraktnější dikce vidíme, že i když nebyl v podstatě nijak změněn, měl zákonodárce na této části článku zvláštní zájem.⁵⁵⁾ To nám pak potvrzují i historická fakta, která ukazují na množství selských povstání v letech 1621 — 1627, při čemž tato byla vedena vesměs šlechtici emigranty a namířena jak proti nové katolické vrchnosti, tak i proti absolutistické vládě.⁵⁶⁾ Trestem zůstává trest smrti, ke kterému nově přistupuje konfiskace majetku pachatele ve prospěch královského fisku, při čemž nejprve měla být nahrazena způsobená škoda.

Obnovená zřízení zemská uzavřela vývoj původního nálezu zemského soudu z r. 1497. Čl. S XIII si však svůj význam nepostradatelné právní normy udržel až do konce feudalismu. Ještě v robotních patentech vydávaných v první polovině 18. stol. se panovník výslovně odvolává na zmíněný čl. OZZ.⁵⁷⁾

Závěrem je tedy možno shrnout naše zkoumání. Na rozhraní 15. a 16. stol. vzniká v souvislosti s přerůstáním pasivních forem třídního boje poddaných v otevřená povstání právní norma, která stíhá nový druh majetkového deliktu dosud neznámého — zmocnění se statku, který byl feudálnímu vlastníku odňat vzbouřenými poddanými. Souvislost s třídním bojem poddaných, která poznamenala vznik právní normy, určila i směr

⁵⁵⁾ Srov. zejména vloženou větu, která připouští extensivní výklad: „... a buďto tím a takovým neb jiným způsobem jim k podzdvížení pomáhal...“. Nově se také objevuje termín „posazoval“ — t. j. štvál, popouzel, bouřil.

⁵⁶⁾ Srov. Krofta, *Přehled dějin selského stavu v Čechách a na Moravě*, Praha 1919, str. 93 a násl.

⁵⁷⁾ Srov. *Robotní patent* z r. 1717: „... Primo, sročení a puntování poddaných obcí a sedlákův v Obnoveném Zřízení našem Zemským pod lit. S 13 výsoce zapověděné jsou, a do stavu obecného dobrého neboližto in status publicum čelí...“ AČ. XXIV, str. 91.

Srov. *Robotní patent* z r. 1737: „... předně, bez toho vše spolčení, sročení, puntování a pozdvížení poddaných obcí a lidu selského, krásně by spravedlivé stížnosti měli, vždy všeobecného prospěchu a pokoji napříč čelí; protož také v našem Obnoveném Královským Zřízení Českým Zemským pod literou S XIII... nanejvýš se zapovídá...“ AČ. XXIV, str. 178.

jejího vývoje: Z původně individuálního soudního nálezu se postupně stává obecná právní norma jak proti jakékoli formě třídního odporu poddaných, tak i proti každému, kdo by se ho nějakým způsobem účastnil a ohrozil tak zájem vládnoucí třídy.

Zákonitý vznik a vývoj normy feudálního trestního práva proti poddaným, jejich stále se zostrující charakter a bezprostřední souvislost tohoto vývoje s procesem znevolňování poddaných nám ukazují na aktuální význam důkladného a podrobného zkoumání feudálního práva vůbec a trestního zvláště.

РЕЗЮМЕ

Чешское феодальное право в период сословной монархии было в руках господствующего класса острым орудием укрепления и охраны феодального порядка. Наряду с охраной общественного и государственного устройства, государственного аппарата и его высших представителей, феодалы весьма заинтересованы были в охране самих основ феодального порядка — в охране феодальной собственности. Охрана, предоставляемая чешским уголовным земским правом как движимой так и недвижимой собственности феодала, оказалась недостаточной в 1496 году, когда в Чехии имело место восстание крепостных против Адама из Плосковиц и когда в результате этого революционного действия феодал одновременно лишился собственности.

Существовавшая до того времени система уголовно-правовой охраны феодальной собственности была в 1497 году дополнена, готовой всегда к услугам практикой, новой правовой нормой, которую современники называли „Решением Далибора“. Это решение, собственно говоря, является приговором земского суда, вынесенным над мелким дворянином-помещиком Далибором из Козоед, который воспользовался восстанием крепостных для того, чтобы захватить плосковицкое имение и который принял восставших под свою охрану. Эта правовая норма в 1500 году была включена в первый свод земского права — в так наз. Vladislavská zřízení zemská — в качестве одного из важнейших постановлений. Связь с классовой борьбой крепостных, которая охарактеризовала возникновение этой правовой нормы, предопределила и ее дальнейшее развитие: из первоначально индивидуального судебного решения эта норма становится общей правовой нормой, направленной как против любой формы классового сопротивления крепостных, так и против каждого лица, которое каким-либо способом приняло бы участие в таком сопротивлении и поставило бы интересы господствующего класса под угрозу. Это развитие завершилось в так наз. Obnoveném zřízení zemském (Возобновленном земском

уложении) в 1627 году, но еще в течение почти всего периода абсолютизма эта правовая норма сохранила свое значение. Крепостнические патенты, изданные государем в 18 столетии, прямо ссылаются на эту норму при запрещении какого бы то ни было сопротивления крепостных против властей.

С чешского языка перевел С. Захаров

ZUSAMMENFASSUNG.

Das böhmische Feudalrecht war in der Zeit der Ständemonarchie in den Händen der regierenden Klasse eine scharfe Waffe zum Schutz und zur Festigung der feudalen Ordnung. Neben dem Schutz der gesellschaftlichen und staatlichen Organisation, des Staatsapparates und seiner höchsten Repräsentanten, hatte der Adel grosses Interesse am Schutz der Grundlage des Feudalismus — dem feudalen Eigentum. Der Schutz den das böhmische Landrecht dem beweglichen und unbeweglichen Eigentum der Feudalen gab, zeigte sich im Jahre 1496 als es in Böhmen zu einem Aufstand der Untertanen des Adams von Ploskovic kam und dieser infolge der revolutionären Aktion seines Eigentums enthoben wurde, als ungenügend.

Das bisherige System des strafrechtlichen Schutzes des Feudaleigentums wurde im Jahre 1497 durch die Gerichtspraxis um eine neue Rechtsnorm ergänzt, die von den Zeitgenossen als „Dalibor-Entscheidung“ bezeichnet wurde. Diese Entscheidung ist eigentlich der Urteilspruch des Landesgerichtes über den adeligen Ritter Dalibor von Kozojed, welcher den Aufstand der Untertanen dazu ausnützte, sich der Ploskowitzer Herrschaft zu bemächtigen und die Aufständigen unter seinen Schutz zu nehmen. Diese Rechtsnorm wurde im Jahre 1500 in das erste Landesgesetzbuch — die Landesordnung des König Wladislaus — als eine der wichtigsten Bestimmungen eingeschlossen. Der Zusammenhang mit dem Klassenkampf der Untertanen, welcher den Ursprung dieser Rechtsnorm kennzeichnete, bestimmte im voraus ihre weitere Entwicklung.

Aus der ursprünglich individuellen Gerichtsentscheidung entsteht eine allgemein gültige Rechtsnorm, die einerseits gegen jede Form des Klassenwiderstandes der Untertanen und anderseits gegen jeden, der sich an diesem Widerstand in irgend welcher Art beteiligt und so die Interessen der regierenden Klasse verletzt, gerichtet ist. Diese Entwicklung fand in der Vererneuerten Landesordnung aus dem Jahre 1627 ihren Höhepunkt, und behielt fast bis zum Ende des Absolutismus ihre Bedeutung. Die Robotpatente, welche im XVIII. Jahrhundert herausgegeben wurden, berufen sich beim Verbot eines jeden Widerstandes der Untertanen gegen die Herrschaft ausdrücklich auf die „Dalibor-Entscheidung“.

Übersetzt von K. Litsch